

ОГЛЯДИ, КОНКУРСИ ТА ФЕСТИВАЛІ ЯК ВАГОМИЙ ЧИННИК ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ НАРОДНОІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО КОЛЕКТИВНОГО ВИКОНАВСТВ

Петро Дрозда

УДК 78.067.26(477) + 785.7.079

В останні десятиліття значно збільшується кількість музичних конкурсів, оглядів та фестивалів, що охоплюють різні спрямування народно-інструментального колективного виконавства. Така тенденція значною мірою допомагає виявити, реконструювати, зберегти та популяризувати виконавство на народних інструментах – цей унікальний та вагомий напрямок музичної культури нашої країни.

Ключові слова: ансамбль, виконавці, інструменти, мистецтво, учасники, фольклорний колектив.

The number of the musical contests which consist of the different kinds of collective folk-instrumental executions has greatly increased for the recent ten years. This tendency greatly helps to reveal, to rebuild, to keep and to popularize the folk-instrumental execution – that important and ponderable trend of our country's musical culture.

Key words: arts, ensemble, folklore group, instruments, performers.

Конкурсно-фестивальний рух, різноманітні музичні огляди і змагання завжди спонукали зростання мистецької майстерності та професіоналізацію діяльності народно-інструментальних колективів, оскільки сприяли популяризації виконавського мистецтва, обміну творчими та методичними здобутками, викликали науковий та публіцистичний інтерес. Народно-інструментальне музикування входить у сферу найрізноманітніших мистецьких змагань, серед яких конкурси, фестивалі, огляди фольклорного, самодіяльного, академічного мистецтва різних рівнів та спрямування. Нині спостерігається спеціалізація творчих змагань згідно соціально-творчих функцій та характеру діяльності колективів. Наймасовішим і найбільш різновекторним є напрямок, пов'язаний із самодіяльним виконавським мистецтвом, оскільки ця сфера охоплює тривалий період діяльності фольклорних автентиків радянської доби, аматорські та напівпрофесійні виробничі та клубні колективи, окремі учасники яких зі своїми кращими зразками репертуару нерідко ставали надбанням фа-

хових академічних народно-інструментальних колективів.

Змагання-огляди автентичних фольклорно-етнографічних ансамблів виокремилися у чисту від нашарувань, спеціалізовану групу порівняно недавно – у часи незалежності, більш ранні – нерідко дублюють самодіяльний мистецький рух за всіма показниками, спираючись, щоправда, на жанри фольклорної обробки, фантазії, поєднання, танцювальної сюїти.

Конкурси для професійних колективів становлять окремий напрям і відповідають канонам професійного європейського камерно-інструментального та оркестрового мистецтва.

Хронологічно першими конкурсно-фестивальними акціями за участю народно-виконавських колективів були огляди самодіяльності, яка в перші повоєнні десятиліття скеровувалась на зближення аматорського та автентичного виконавства з професійним академічним музикуванням. Перша Всесоюзна музична олімпіада, в якій взяло участь понад 60 виконавських колективів, (в т. ч. капели бан-

дуристів, оркестри й ансамблі народних інструментів) відбулася 1931 р. У 1939 році було проведено перший Всесоюзний конкурс виконавців на народних інструментах, цього ж року при ІФ АН УРСР відбулась перша республіканська нарада кобзарів і лірників, в якій взяло участь 37 виконавців, вчені-фольклористи, письменники та композитори. Ще однією знаковою віхою демонстрації досягнень самодіяльних та професійних колективів стала декада української літератури і мистецтва у Москві 1951 р.

Так, наприклад, ансамбль родини Міських завдяки різноманітності репертуару брав участь у численних концертах у Кіцмані та Чернівцях, а 1954 року був відзначений на республіканському фестивалі самодіяльності в Києві після виконання «Анданте кантабіле» П. Чайковського, Оркестр гуцульських народних інструментів Рахівського лісгоспу став переможцем у республіканських та всесоюзному огляді самодіяльних колективів у 1967, 1979, 1985 рр.

Перший огляд-конкурс українських народних колективів “Троїстої музики”, організований Музично-хоровим товариством УРСР у березні – жовтні 1970 р. Він складався з двох турів – обласного (в ньому взяло участь 13 тис. виконавців) та всеукраїнського (200 учасників). Із виконавців західноукраїнського регіону на ньому було відзначено родинний колектив п. к. В. Мотрука з с. Микуличин Івано-Франківської області (за виконання мелодій «Микуличанка», «В’язанка гуцульських співанок»), оркестр народних інструментів Чернівецького обласного відділення Музично-хорового товариства України (керівник – Ілля Міський), троїсті музики п. о. Д. Луцака при самодіяльному ансамблі пісні і танцю «Карпати» Івано-Франківського меблевого комбінату, малі ансамблеві колективи с. Попельники Снятинського району Івано-Франківської області (родинний ансамбль Ватаманюків)¹.

У межах підготовки до **Республіканського конкурсу «Троїстих музик» 1973 року** було проведено обласний огляд-конкурс троїстих музик в Івано-Франківську (восени 1971 р.), до відбіркового туру якого було залучено понад 1000 музикантів (150 колективів), огляди-конкурси у Львівській та Чернівецькій областях («Буковинська весна – 1972») зі значною кількістю учасників. Власне, сам конкурс відбувся 1973 року і певним чином підтвердив курс на “професіоналізацію” самодіяльних музикантів,

між учасниками відбіркового туру (47 ансамблів) були представлені вже на той час відомі в області колективи – «троїсті музики» Космацького сільського БК (П. Семчук), с. Білоберезка Верховинського району (С. Минайлик), Богородчанського БК (Є. Крайник), с. Нижнє Коломийського району (М. Геник).

У період 1970–1980-х рр. у спеціалізованій пресі та рецензіях на огляди самодіяльності дедалі частіше утверджується думка про непродуктивність дублювання самодіяльними колективами концертних програм професіоналів та необхідність виокремлення власне фольклорної традиції від фахово-академічних впливів, орієнтування репертуару на фольклорний матеріал, зібраний місцевими фахівцями-ентузіастами та його опрацювання згідно регіональних етнічних традицій. Серед програм, представлених на конкурсні огляди цього періоду дедалі частіше цілісні інсценування календарно- та родинно-обрядових композицій (весільні обряди, інсценізація вечорниць зі співом за вишиванням, прядінням куделі тощо). Практикувалося проведення мистецьких акцій у промислових центрах зі своєюрідною демографічною структурою населення, у т. зв. інтегрованому середовищі, в урбанізованих районах або міграційних зонах, де фольклорна традиція мала слабше коріння, натомість, у регіонах з потужно розвиненою народно-виконавською традицією конкурсно-фестивальні акції чи їх підготовчі, відбіркові етапи оглядів нерідко перетворювалися у масові свята народної творчості.

Протягом періоду від лютого 1975 р. до 1977 р. тривав **I Всесоюзний фестиваль самодіяльної художньої творчості трудящих**, до участі в якому було залучено 4 млн. учасників (всього на той період за офіційними даними діяло понад 250 тис. самодіяльних колективів)². Серед учасників, які представляли досліджуваній регіон, були: ансамбль пісні і танцю “Дністер” при Заліщицькому РБК Тернопільської обл. (учасник Всесвітнього фольклорного фестивалю у Франції, 1974 р. та XX міжнародного фольклорного фестивалю в м. Білінгем, Англія, 1974 р.), Заслужений вокально-хореографічний ансамбль «Галичина» Львівського виробничого об’єднання «Електрон» (на той час – уже лауреат міжнародних і всесоюзних конкурсів, який проводив широку гастрольну діяльність у Англії, Франції, Швейцарії та інших країнах, керівники – Я. та В. Чуперчуки).

СУЧАСНІСТЬ

У 1983–85рр. відбувся **Всесоюзний огляд самодіяльної художньої творчості трудящих**, присвячений 40-річчю Перемоги радянського народу у Великій Вітчизняній війні. Проводились подібні акції і для колективів молодшого віку: так у 1989 р. відбулося **Третє республіканське дитяче фольклорне свято**, приурочене до 175-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка.

Виступи народно-інструментальних колективів практикувалися також у складі широких за рівневим та родовим представництвом музично-мистецьких акціях, таких як, наприклад, **фестиваль мистецтв «Буковинська весна»**, **Всесоюзний фестиваль «Кримські зорі»**, **радіо- і телетурніри «Сонячний вінок»**, **«Таланти твої, Україно»**, **«Сонячні кларнети»**, **«Золоті ключі»**, **музичний радіофестиваль «Душа народу в пісні розквітає»**.

На популяризацію потужного мистецького потенціалу автентичного народно-інструментального виконавства спрямовані **новітні конкурси і фестивалі, різноманітні творчі акції**.

До них належать міроприємства **національного рівня**: Всеукраїнський фестиваль **«Фольклорна толока»** (Харків, 1994), Міжрегіональний музичний фестиваль **«Буковинський жайвір»** (Чернівці, 2001), Всеукраїнські огляди-конкурси народної творчості і професійного мистецтва, присвячені десятій річниці Незалежності.

Серед них важливу групу складають українські **міжнародні змагання та огляди** (як, наприклад, Перший всесвітній український фольклорний фестиваль **«Громада»** (Львів, 1990), Міжнародний конкурс **«Золоті трембіти»** (Івано-Франківськ, 1996), Міжнародний дитячий фольклорний фестиваль **«У Галицькім колі»**, (Львів, 1995), Міжнародний фестиваль європейського мистецтва (в 1997 році він проводився в Луцьку) чи Міжнародний гуцульський фестиваль (у 2003 відбувся XIII-й), Міжнародний конкурс-фестиваль дитячо-юнацької творчості **«Наша земля – Україна»** (вісім разів проводився в «Артеку»), всесвітній форум мистецтв українського козацтва в Києві, **а також виступи вітчизняних колективів у конкурсах та фестивалях інших країн** (як, наприклад, фестиваль української культури у Перемишлі (Польща), Міжнародний фестиваль **«Дзвенять**

цимбали і гармонь» (Білорусія), конкурсу **ім. Ч. Порумбеску** (Румунія), Міжнародний фестиваль української музики в Румунії, фольклорний фестиваль **«Лемківська ватра»** (Ждиня, Польща), Міжнародний фестиваль **Придунайських країн** (Югославія), які сприяють інтеграції мистецьких процесів української держави у загальноєвропейський культурний контекст, сприяють більш широкому і ретельно обумовленому представництву учасників, високому рівню наукового осмислення їх діяльності, організації мистецьких міроприємств та висвітлення їх у мас-медіа.

27 листопада 2008 року у с. Верховина відбувся **II регіональний фестиваль гуцульських троїстих музик ім. Василя Грималюка-Могура**, в якому взяли участь виконавці-автентики Верховинського та шести сусідніх районів. Мета фестивалю – підтримка народної гуцульської автентичної музики та збереження пам'яті відомого музиканта-віртуоза, впорядника, педагога.

Склад ансамблів утворювали інструменти, характерні складу «троїстих музик» цього регіону: скрипка, баян, цимбали, сопілка, великий барабан у різних співвідношеннях та поєднаннях.

Заслужений працівник культури, голова журі фестивалю Р. Кумлик окреслив спрямованість заходу з точки зору збереження і плекання автентичної регіональної музично-виконавської традиції: «Ми, його учні, передаємо цю науку і гуцульську музику іншим, молодим. Я думаю, музика буде вічною і тягтиметься з роду в рід ланцюгом поколінь. Ми маємо на Гуцульщині все: діалект, співанки, танці, одяг, свою музику. Тож дай нам, Боже, прославляти її через віки!». Старший науковий співробітник Філії «Гуцульщина» НДІ українознавства І. Зеленчук – дослідник творчості та діяльності І. Могура, підготував доповідь про нього для учасників та слухачів заходу³.

Щорічний **міжнародний культурно-мистецький фестиваль «Різдво в Карпатах»** проходить на Івано-Франківщині (цьогорічне відкриття фестивалю відбулось у Яремче, подальші акції – у Верховині, Коломиї, Снятині, Косові, Галичі, Рогатині, Долині, Болехові, на туристичному комплексі «Буковель» у с. Поляниця, та музеї С. Бандери у с. Старий Угринів). Акцію висвітлювало понад 80 представників місцевих ЗМІ. Колядницькі громади («партії») були представлені Криворівнею, Буківцем, Бережницею,

Замагоровим, Головами, Чорною річкою, присілком Жаб'євській потік. Будова їхніх виступів зберігала традиційну структуру, притаманну регіональній етнічній традиції: «Підстінна коледа», «Христова», «Плес з дзвіночками», «Коляда до дівчини», «До парубка», «Дякування столови», «Умерла» та заключний «Плес». Вітання учасникам фестивалю надіслав голова Товариства «Гуцульщина» у Великій Британії Василь Потяк.

9 січня (свято св. Стефана) на Верховині традиційно проводиться свято **«Гуцульська коляда»**. «Різдвяне дійство, яке благословляють отці духовні, вітають представники влади. Ви почуєте десятки трембіт і рогів, супровід багатьох скрипок, побачите хід колядників і їх виступи на Співочому полі»⁴.

Існують нетрадиційні форми міжнародних акцій за участю колективів-автентиків карпатського регіону. Так, наприклад, колядницька партія з с. Буковець та Криворівня вже тричі брала участь у різдвяних акціях мистецької групи «Яра» (керівник – Вірляна Ткач) театру «Ля МаМА» у Нью-Йорку. У їх виконавстві задіяні трембіти, ріг, дудка, ліра, набір сопілок та флюєр та скрипка, виготовлена народним майстром у XVIII столітті⁵.

Визначною подією для Косівщини (з культурного та економічного погляду) є **Міжнародний фестиваль етнічної музики та лендарту «Шешори»**. Він втретє відбувся 12–14 липня 2005 року у карпатському селі Шешори Косовського району Івано-Франківської області, започаткований цей фестиваль у 2003 р. в межах загальноєвропейського молодіжного табору **«Екотопія»**. Від 2004 року «Шешори» перетворився на самостійний екологічно-мистецький захід з природоохоронною, музичною та лендартівською складовими. Крім українців, у ньому взяли участь польські, чеські та російські колективи. Фестиваль збирає велику кількість (кілька тисяч) учасників, глядачів та представників засобів масової інформації з України, Австрії, Болгарії, Молдови, Польщі, Росії, Словаччини, Франції, Чехії (реєстраційний збір – 25 грн з особи, перераховано до фонду розвитку фестивалю та курортної зони «Шешори»). Засновник фестивалю – інформаційно-видавничий центр «Зелене досьє» (діє з 1993 р.), що об'єднує близько 3 десятків осіб, переважно молоді різного фаху: журналістів, фотографів, операторів, режисерів, біологів, географів, і робота якого по-

лягає в об'єктивному інформуванні українських громадян з екологічних та соціальних питань через ЗМІ, наданні освітніх та інформаційних послуг в галузі журналістики щодо охорони навколишнього середовища, сприянні роботі екологічних неурядових організацій. Крім шешорського фестивалю етнічної музики, центром протягом 11 років офіційної діяльності організовано й реалізовано десятки національних та міжнародних проєктів, зокрема у галузі музичного мистецтва: екологічну програму «Зелених Таврійських ігор» (1998); вуличні акції та концерти, присвячені Міжнародному Дню без авто та Дню Землі; документальні фільми «Музики» та «Мольфар» циклу «Карпатські ознаки» тощо.

До фестивалів традиційного фольклору виникло зацікавлення і з боку діячів масової культури (напр., організаторів фестивалів **«Червона Рута»**, **«Мазепа-фест»** та ін.), клубів, телефестивалів («Горицвіт»), конкурсів та фестивалів етнічного мистецтва різних родів і регіонального спрямування, автентичних фольклорних оглядів, пов'язаних з екологічною, туристично-краєзнавчою діяльністю.

Професійні колективи виконавців на народних інструментах беруть участь у міжнародних конкурсах та фестивалях, серед яких: **Міжнародний конкурс виконавців на українських народних інструментах імені Гната Хоткевича** (проводиться з 1993 р. на базі Харківського інституту мистецтв), **Міжнародний конкурс-фестиваль дитячо-юнацької творчості «Наша земля – Україна»** (вісім разів проводився в «Артеку»), **Всесвітній форум мистецтв українського козацтва в Києві**, **Міжнародний конкурс виконавців на народних інструментах** (Хмельницький, 1995), щорічний **Міжнародний фестиваль «Веселковий світ народних мелодій»** (Харків). Кафедра інструментального виконавства Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка є ініціатором та організатором **Міжнародного музичного фестивалю «Срібні струни»** (проводиться з 2000 року).

Українські баяністи беруть участь у міжнародних конгресах, фестивалях, семінарах та конкурсах, наприклад, таких, як **«Гран-прі»** (Франція), **«Приз Кастельфідардо»** (Італія), Міжнародний конкурс **м. Клінгенталі** (Німеччина), **«Арассате Хірія»** (Іспанія) та інших. Налагоджено тісні зв'язки зі Всесвітньою конфедерацією акордеоністів (США), яка щорічно проводить міжнародні

СУЧАСНІСТЬ

конкурси, а також з таким авторитетним конкурсом, як «Трофей Світу».

7–9 жовтня 2006 року проводився П'ятий міжнародний фестиваль «Дні бандурної музики» в Перемишлі (проводиться від 1994 р. під егідою Товариства Український Народний дім, Польсько-Українського товариства з ініціативи Ольги Попович), у межах якого відбуваються концерти та наукові симпозиуми за участю виконавців та наукових діячів з України, Польщі, Канади, Франції та інших країн.

Знаковим явищем сучасності є те, що твори для ансамблів українських народних інструментів чи їх поєднань з академічними колективами звучать й на суто академічних міжнародних фестивалях: **Український музичний фестиваль ім. М. В. Лисенка** (в Торонто, Канада), **Міжнародний конкурс ім. С. Людкевича** (Торонто). Справжньою подією міжнародного фестивалю «Київ-Музик-Фест» у 1996 р. стала драматична кантата В. Степурка «О, Руська земле» для читця, сопрано, чоловічої групи хору і оркестру народних інструментів, а у рамках того ж фестивалю у 2006 р. знаковою подією стало виконання кантати В. Камінського «Чигирине, Чигирине» для голосу, бандури й камерного оркестру у виконанні О. Созанського та Національного Президентського оркестру під батуту Т. Калиниченко. На **фестивалі «5 століць»** (1993 р.) були представлені оркестрові народно-інструментальні композиції: «Прадавні суголоси», «Похідна гетьманської варти» В. Шумейка, марш «Круті пороги» В. Степурка, «Дума про Кобзаря» та «Спомин про Запорізьку Січ» В. Тилика, сюїта «Народні фрагменти» В. Льонка, концертна п'єса «Думка. Шумка» Ю. Щуровського, «Рапсодія в стилі "Гопак"» Я. Лапінського. Авторський концерт львівського цимбаліста Т. Барана відбувся на **XI фестивалі «Віртуози»** у Львові (2000 р.).

У 1999 році у Кишиневі відбувся **V світовий конгрес цимбалістів**. У ньому взяло

участь 1000 делегатів із Америки, Австралії, Азії, Європи, у концертній частині виступили музиканти зі Швейцарії, Сінгапуру, Угорщини, Ізраїлю, Англії, Білорусії, Канади, України, Молдови, які продемонстрували свої манери, школи, традиції⁶.

У рамках **європейського проекту «Карпатський європейський колаж»**, організованого Перемиським центром культурних ініціатив «Митуса» у Кошаліні проводяться **«Фестивалі українських дитячих ансамблів»** (2006 року відбувся XXXI фестиваль), у якому беруть участь і дитячі капели бандуристів.

Справі популяризації українського бандурного мистецтва служить **Товариство збереження української спадщини у Північній Каліфорнії** (США), яке має свою **радіопрограму**, його очолюють О. Герасименко та Ю. Олійник.

Отже, можна зробити висновок, що в роки незалежності України спостерігається потужна тенденція відновлення автентичної народно-виконавської традиції, у тому числі й інструментально-оркестрової, що сприяє вияву, реконструкції, збереженню, популяризації унікальної за значимістю багатой етнічної своєрідності у її численних різноманітних регіональних відмінностях.

¹ Твору С. Перегукнулися ліси і діброви // Соціалістична культура. – 1971. – № 2. – С. 22–23.

² Правдюк О. Художня самодіяльність Української РСР у її зв'язках з фольклором і професіональним мистецтвом // НТЕ. – 1976. – № 5. – С. 9.

³ Клим Л. Чарівна сопілка, скрипка та цимбали так іще ніколи весело не грали! // Верховинські вісті: народний часопис Верховинського району. – 5 грудня 2008 р. – № 49 (6684). – С. 1, 7–9.

⁴ У краю Черемоша: Гуцульський геоетнопростір. Видання райдержадміністрації і районної ради // Журнал «Гуцульщина» – Івано-Франківськ: Місто НВ. – С. 20.

⁵ Грашпарівський І. Гуцульська коляда в Америці // Верховинські вісті: народний часопис Верховинського району. – 18 січня 2009. – № 3 (6690). – С. 2.

⁶ Баран Т. V-й світовий конгрес цимбалістів у Молдові // Народна творчість та етнографія. – 2000. – № 4. – С. 141.

В последние десятилетия увеличилось количество конкурсов и фестивалей, которые охватывают различные направления народно-инструментального исполнительства. Эта тенденция помогает обнаружить, реконструировать, сохранить и популяризовать исполнительство на народных инструментах.

Ключевые слова: ансамбль, исполнители, инструменты, искусство, участники, фольклорный коллектив .